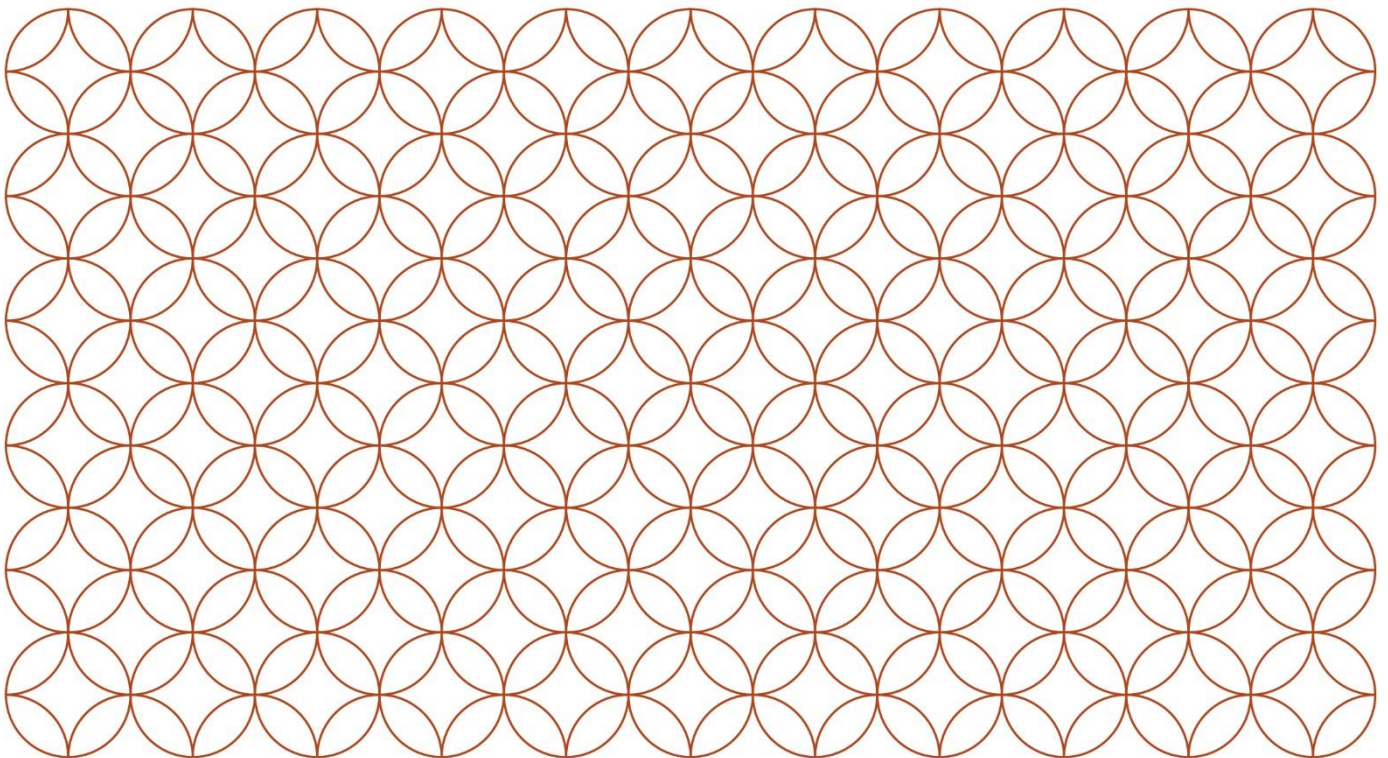

REDOVISNING AV
REGERINGSUPPDRAG

Antisemitism i skolväsendet

Delredovisning

Skolverket

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

Dokumentdatum: 2024-11-27

Diarienummer: 2024:404

Skolverket, Stockholm 2024

Innehåll

Sammanfattning	4
Intervjustudie och enkätundersökning.....	4
Litteraturgenomgång med fokus på nutida svenska studier.....	4
Samråd med relevanta aktörer	4
1. Uppdrag att genomföra en nationell studie om antisemitism	5
2. Skolväsendet ska arbeta mot antisemitism	7
Skolpersonal ska främja de mänskliga rättigheterna och motverka kränkande behandling.....	7
Kunskaper om antisemitism har koppling till flera ämnen.....	7
Flera erbjuder stöd för att motverka antisemitism	9
3. Skolverket besvarar uppdraget på flera sätt.....	10
Samråd med relevanta aktörer	10
Intervjustudie i två delar.....	10
Huvudmän har intervjuats under 2024.....	10
Under 2025 intervjuas personal och elever	11
Enkätundersökning riktad till huvudmän	12
Litteraturgenomgång med fokus på svenska nutida studier.....	13
Antisemitiska attityder i skolan.....	13
Antisemitiska uttryck i skolan	13
Skolors arbete för att motverka antisemitism.....	14
Referenser	16

Sammanfattning

I den här rapporten delredovisar Skolverket regeringsuppdraget Nationell studie om antisemitism i skolväsendet¹. Delredovisningen innehåller en beskrivning av hur myndigheten avser att besvara uppdraget vilket görs genom en intervju-unders studie i två delar, en enkätundersökning och genom en litteraturgenomgång.

Intervjustudie och enkätundersökning

För att kunna svara på uppdraget om en nationell studie om antisemitism i skolväsendet genomför Skolverket en intervjustudie och en enkätundersökning. De ska undersöka barns, elevers och personals upplevelser av nutida antisemitiska uttryck, incidenter och attityder i skolväsendet. De ska även undersöka hur skolväsendet arbetar för att motverka antisemitism och lämna exempel på insatser som bidrar eller har bidragit till att motverka antisemitism i skolväsendet. Skolverket vill också undersöka om det finns behov av insatser för att stärka det arbetet.

Intervjustudien genomförs i två delar. I en första del har myndigheten under 2024 genomfört intervjuer med ett strategiskt urval av huvudmän. I en andra del, under 2025 kommer ytterligare intervjuer med rektorer, lärare och elever att genomföras. Under början av 2025 avser vi att genomföra en enkätundersökning riktad till huvudmän med fokus på arbetet med att motverka antisemitism för att komplettera intervjustudien. Resultaten redovisas samlat i slutredovisningen 2025.

Litteraturgenomgång med fokus på nutida svenska studier

I en pågående litteraturgenomgång sammanställer vi tidigare, pågående och planerade undersökningar. Däribland finns attitydundersökningar, myndighetsrapporter, lokala uppföljningar samt forskning. Genomgången disponeras efter uppdragets frågor om antisemitiska *attityder* i skolan, antisemitiska *uttryck* i skolan respektive skolans *arbete för att motverka* antisemitism.

Samråd med relevanta aktörer

Skolverket genomför också samråd med olika organisationer i syfte att inhämta kunskap på området. Bland dessa organisationer finns bland andra Forum för levande historia, Göteborgs universitet (Segerstedtinstitutet) och Svenska kommittén mot antisemitism.

¹ Med skolväsendet avses samtliga skolformer och skolformsdelar samt fritidshemmet.

1. Uppdrag att genomföra en nationell studie om antisemitism

Antisemitism har flera definitioner. Den definition som Sveriges regering står bakom är den icke-juridiskt bindande arbetsdefinitionen som International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) har antagit:

Antisemitism är en bestämd uppfattning om judar som kan uttryckas som hat mot judar. Språkliga och fysiska uttryck för antisemitism riktas mot judiska eller icke-judiska personer och/eller deras egendom samt mot judiska institutioner och religiösa samlingsplatser.²

Efter Hamas terrorattack mot Israel den 7 oktober 2023, Israels motoffensiv i Gaza och det efterföljande kriget har det både i Sverige och internationellt rapporterats om en ökad oro och förhöjd hotbild mot personer med judisk identitet. I Sverige ökade polisanmälningarna om hatbrott med antisemitiska motiv avsevärt månaderna efter attacken, totalt fem gånger fler anmälningar jämfört med samma månader föregående år.³

I skolväsendet kan antisemitism uttrycka sig på olika sätt. Det kan röra sig om klotter, rasistisk mobbning och olika former av diskriminering, såsom trakasserier. Antisemitism i skolväsendet kan också komma till uttryck genom konspirationsteorier eller i utmanande diskussioner där omvärldsfrågor och kontroversiella frågor skapar spänningsfält i klassrummet. Det kan även handla om att personal bär på fördomar och bemöter barn och elever olika kopplat till etnicitet eller trosuppfattning.⁴

Skolväsendet har ett ansvar för att motverka sådana uttryck, attityder och incidenter vilket omfattar såväl undervisningen som utbildningen i övrigt.⁵ Att motverka detta ingår i arbetet med skolans värdegrund där de som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling.⁶ Skolverkets uppdrag som delredovisas i den här rapporten är dock avgränsat till att belysa just antisemitism i skolväsendet.

I regleringsbrevet för 2024 återges att Skolverket ska genomföra en nationell studie om antisemitism i skolväsendet. Syftet med studien är att ”bidra med kunskap om antisemitism i skolväsendet”. Av uppdraget framgår också att Skolverket ska:

- undersöka barns, elevers och personals upplevelser av nutida antisemitiska uttryck, incidenter och attityder i skolväsendet samt redogöra för hur skolväsendet arbetar för att motverka detta,

² Regeringen.se (2022).

³ Brottsförebyggande rådet (2024), Mattsson m.fl. (red.) (2024).

⁴ Skolverket.se (2023).

⁵ Skrivning i läroplaner för alla skolformer.

⁶ 1 kap. 5 § skollagen (2010:800).

- visa på exempel på insatser som bidrar eller har bidragit till att motverka antisemitism inom skolväsendet.⁷

Skolverket avser också, inom ramen för uppdraget, undersöka om och hur skolväsendet beskriver att det finns behov av insatser för att stärka arbetet med att motverka antisemitism i skolväsendet. Enligt uppdraget ska Skolverket också föra en dialog med Forum för levande historia och inhämta kunskaper och erfarenheter från Göteborgs universitet (Segerstedtinstitutet) samt andra relevanta aktörer.⁸

Skolverket ska slutredovisa uppdraget senast den 1 december 2025.

Delredovisningen utgörs av en beskrivning av hur Skolverket avser att besvara uppdraget, vilka aktörer vi haft samråd med, vilka metoder som används samt en beskrivning av vår pågående litteraturgenomgång av antisemitism i skolväsendet (kapitel 3). Rapporten inleds med en bakgrund gällande skolans styrdokument i relation till antisemitism samt ett urval av de stödmaterial som finns på området (kapitel 2).

⁷ Utbildningsdepartementet (2023).

⁸ Utbildningsdepartementet (2023).

2. Skolväsendet ska arbeta mot antisemitism

Nedan presenteras de centrala styrdokument som bland annat gör gällande att skolväsendet ska motverka antisemitism och andra former av rasism.

Avslutningsvis redogörs för exempel på stödmaterial avseende hur skolväsendet kan arbeta mot antisemitism och andra former av rasism och intolerans.

Skolpersonal ska främja de mänskliga rättigheterna och motverka kränkande behandling

Utbildningen inom skolväsendet ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna. Var och en som verkar inom den ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling.⁹

Skolväsendet har en skyldighet att med aktiva åtgärder förebygga diskriminering och annan kränkande behandling.¹⁰ Personal som får kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för diskriminering i form av trakasserier eller annan kränkande behandling är skyldig att anmäla detta till rektorn. Rektor är i sin tur skyldig att anmäla detta till huvudmannen som skyndsamt ska utreda händelsen och vidta eventuella åtgärder.¹¹

Av läroplanernas inledande delar framgår att skolväsendet ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Läroplanerna understryker att utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter och att ingen ska utsättas för diskriminering i skolan. Alla sådana tendenser ska aktivt motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska, enligt läroplanerna, förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser.¹²

Skolväsendet och anställda i skolväsendet har alltså ett ansvar för att motverka antisemitism. Bestämmelser som skollag och förordningar om läroplaner ger också stöd för att skolväsendets ansvar i arbetet mot antisemitism omfattar såväl undervisningen som utbildningen i övrigt.

Kunskaper om antisemitism har koppling till flera ämnen

Syftet med utbildningen inom skolväsendet är att förbereda barn och elever för aktivt deltagande i vår demokrati genom att ge dem möjligheter att utveckla nödvändiga kunskaper, förmågor, attityder och värderingar.¹³

⁹ 1 kap. 5 § skollagen.

¹⁰ 3 kap. 1, 2, 15, 16 och 18–20 §§ diskrimineringslagen (2008:567) samt 6 kap. 6–8 §§ skollagen.

¹¹ 2 kap. 7 § diskrimineringslagen och 6 kap. 10 § skollagen.

¹² Skrivning i läroplaner för alla skolformer.

¹³ 1 kap. 4 § skollagen.

Det finns möjlighet att undervisa om antisemitism i flera ämnen. Men i en del ämnen ligger det närmare till hands. Kunskaper om Förintelsen ingår exempelvis uttryckligen i såväl betygskriterier som centralt innehåll i kursplanen för ämnet historia i grundskolans årskurs 7–9:

De båda världskrigen, deras orsaker och konsekvenser. Förtryck, folkfördrivningar och folkmord. Förintelsen och Gulag. Människors motstånd mot förtryck.¹⁴

Antisemitism kan också tas upp i undervisning om judar som en nationell minoritet. De kursplaner som berör de nationella minoriteterna är kursplanerna i samhällskunskap, religionskunskap och svenska. Dessutom finns skrivningar om nationella minoriteter i ämnet modersmål som nationellt minoritetsspråk, där jiddisch är ett av våra nationella minoritetsspråk. I kursplanen för modersmålet jiddisch nämns även Förintelsens konsekvenser för jiddisch och jiddischkulturen.¹⁵ Vidare framgår av läroplanen för gymnasieskolan (Gy11) att det är skolans ansvar att varje elev har kunskaper om de nationella minoriteternas (judar, romer, urfolket samerna, sverigefinnar och tornedalingar) kultur, språk, religion och historia.¹⁶ Dessutom är antisemitism uttryckligen framskrivet i ämnet historia i de nya ämnesplaner för gymnasieskolan som börjar gälla den 1 juli 2025:

De nationella minoriteternas, däribland urfolket samernas, historiska rötter i Sverige. Exkludering och inkludering av de nationella minoriteterna i samhället under olika tidsperioder. Rasism mot samer samt antisemitism och antiziganism i och utanför Sverige, historiska rötter och nutida uttryck.¹⁷

Utöver dessa exempel, finns andra skrivningar i flera kurs- och ämnesplaner som stöder undervisning om antisemitism. Svenska läroplaner, inklusive kurs- och ämnesplaner, är konstruerade för att ge lärarna ett utrymme att efter sitt professionella omdöme utforma undervisningen. Även där antisemitismen inte explicit skrivs fram, finns därför möjligheter att främja elevernas kunskaper på ett sätt som motverkar den. Det kan till exempel vara undervisning om judendom och kristendom inom ramen för religionskunskap eller genom den litteratur som elever läser i svenskämnen. Inom samhällskunskap i grundskolan kan det till exempel ske genom undervisning om granskning av samhällsfrågor eller i undervisning om rättigheter och rättsskipning:

Kränkningar av de mänskliga rättigheterna i olika delar av världen och internationellt arbete för att främja mänskliga rättigheter.¹⁸

Historiebruk, källkritik och olika aspekter på medier är andra exempel som förekommer i ett eller flera ämnen och där samtida antisemitism kan behandlas.

¹⁴ Grundskolans kursplan i historia, centralt innehåll för årskurs 7–9, punkt 2 gällande ”Imperialism och världskrig, cirka 1850–1950”.

¹⁵ Grundskolans kursplan för modersmål – jiddisch som nationellt minoritetsspråk, centralt innehåll för årskurs 7–9 punkt 4 gällande Jiddischkultur.

¹⁶ Gy11 under rubriken Övergripande mål och riktlinjer.

¹⁷ Gy25 historia 1a1//1b.

¹⁸ Grundskolans kursplan i samhällskunskap, centralt innehåll för årskurs 7–9, punkt 1 gällande Rättigheter och rättsskipning.

Flera erbjuder stöd för att motverka antisemitism

Både Skolverket och andra aktörer erbjuder stöd i arbetet med att motverka antisemitism och andra former av rasism och intolerans. Den bredd av exempel på stöd som listas nedan bör ses utifrån den variation av uttryck av antisemitism som skolväsendet kan behöva arbeta mot.

- [Arbeta med förskolans och skolans värdegrund](#), skolverket.se¹⁹
- [Demokratistegen](#), Skolverkets utbildningsplattform²⁰
- [Digital källkompetens i samhällskunskap](#), Skolverkets Lärportalen²¹
- [Främja likabehandling](#), Skolverkets Lärportalen²²
- [Främja, förebygga, upptäcka och åtgärda – Hur skolan kan arbeta mot diskriminering och kränkande behandling](#), Skolverkets stödmaterial.²³
- [Identifiera, bemöta och undervisa om antisemitism](#), skolverket.se²⁴
- [Kontroversiella frågor](#), skolverket.se²⁵
- [Kränkande behandling, mobbning och diskriminering](#), skolverket.se²⁶
- [Källmedvetenhet och digital kompetens](#), skolverket.se²⁷
- [Stöd för undervisning om Förintelsen](#), skolverket.se²⁸

Ytterligare exempel på stöd som utbildningar, seminarier, utbildningsmaterial för lärare samt resor för elever till Förintelsens minnesplatser, finns hos:

- [Forum för levande historia](#)²⁹ och
- [Svenska kommittén mot antisemitism](#)³⁰.

¹⁹ Skolverket.se (2024a).

²⁰ Skolverket.se (2024b).

²¹ Skolverket.se (2024c).

²² Skolverket.se (2024d).

²³ Skolverket.se (2022a).

²⁴ Skolverket (2023).

²⁵ Skolverket.se (2022b).

²⁶ Skolverket.se (2024e).

²⁷ Skolverket.se (2024f).

²⁸ Skolverket.se (2024h).

²⁹ Levande historia.se (2024).

³⁰ Skma.se (2024).

3. Skolverket besvarar uppdraget på flera sätt

Nedan beskrivs hur Skolverket arbetar med och planerar att besvara regeringsuppdraget om en nationell studie om antisemitism i skolväsendet.

Samråd med relevanta aktörer

I det inledande skedet av uppdraget har Skolverket genomfört samråd med Agera Värmland, Arbetsmiljöverket, Diskrimineringsombudsmannen, Forum för levande historia, Göteborgs universitet (Segerstedtinstitutet), Judiska centralrådet, Judiska ungdomsförbundet, Myndigheten för psykologiskt försvar, Polismyndigheten, Sveriges jiddischförbund, Svenska kommittén mot antisemitism samt några kommunala och fristående huvudmän inom skolväsendet.

Intervjustudie i två delar

Hur antisemitism ska definieras och operationaliseras är som nämnts omdiskuterat i forskarsamhället. I våra samråd har det också framkommit att det för många kan vara svårt att identifiera nutida uttryck för antisemitism och att kunskapen om den varierar. Mot bakgrund av detta har Skolverket bedömt att intervjun som metod är den mest lämpliga för att besvara frågor om upplevelser av antisemitiska uttryck för och bedömningar av insatser för att motverka dem. Intervjuer ger möjlighet att genom uppmärksamt lyssnande och följdfrågor komma djupare i förståelsen av situationen.

Vad gäller antisemitiska attityder generellt, genomför dessutom Forum för levande historia en enkätundersökning i ett representativt urval av landets skolor, som enligt regeringens uppdrag ska redovisas senast den 1 mars 2026 (se avsnittet *Antisemitiska attityder i skolan*). Av hänsyn till uppgiftslämnarbördan bedömer Skolverket det därför som olämpligt att genomföra ytterligare en liknande undersökning under tidsperioden.

För att täcka in upplevelser och åtgärder på olika nivåer i skolsystemet, gör vi intervjuer med såväl huvudmannarepresentanter som skolpersonal och elever.

Huvudmän har intervjuats under 2024

I studiens första del har intervjuer genomförts med enskilda och kommunala huvudmän. Informanterna är företrädare för de olika förvaltningar inom kommunen som ansvarar för skolväsendets olika skolformer samt verksamhetsansvariga hos den enskilda huvudmannen. Intervjuer med företrädare på huvudmannanivå har genomförts under 2024.

Urvalet omfattar tolv huvudmän, varav två enskilda huvudmän och tio kommunala. Urvalet är ett strategiskt urval där hänsyn bland annat tagits till vad som framkommit i de samråd Skolverket genomfört med anledning av studien. Vissa huvudmän har valts ut utifrån deras arbete i fråga om antisemitism samt utifrån indikationer på förekomst av antisemitism som framkommit i våra samråd. Urvalet har även tagit hänsyn till huvudmännens geografiska spridning över landet. Bland de kommunala huvudmännen ingår flera storstäder, större städer samt mindre stad och landsbygd. De valda enskilda huvudmännen är bland de största gällande antal elever och har skolor på flera orter i landet.

Intervjuerna med huvudmännen har genomförts som semistrukturerade intervjuer där de huvudsakliga frågeställningarna har berört:

- Om det har kommit till huvudmannens kännedom att det förekommer antisemitiska uttryck, incidenter och attityder i huvudmannens skolor.
- Om huvudmannen genomför några insatser för att motverka antisemitism i verksamheten och hur huvudmannen i så fall bedömer insatsernas resultat.
- Om huvudmannen ser några svårigheter med att motverka antisemitism och om huvudmannen saknar något stöd från olika nivåer av skolans styrning.

I intervjuerna med huvudmän har framför allt förvaltningschefer för olika skolformer deltagit, men även verksamhetsutvecklare och strateger samt i enstaka fall rektor.

Under 2025 intervjuas personal och elever

I studiens andra del planerar Skolverket att under 2025 intervju rektorer, personal och elever. Under perioden februari–mars 2025 planerar vi att genomföra intervjuerna med rektorer och personal vid två till tre skolenheter hos åtta av de huvudmän som intervjuats under 2024. Verksamheterna väljs ut på grund av de skillnader mellan skolenheter som framkommit i intervjuer och i samråd med huvudmän. Exempel på skillnader mellan skolenheter kan vara vilka områden skolorna är belägna i, socioekonomiska faktorer, förekomst av antisemitiska uttryck och genomförda insatser. I den här delen av intervjustudien behöver vi begränsa vår informationsinhämtning för att kunna fördjupa oss på flera nivåer i skolväsendet. Fokus kommer framför allt att ligga på kommunala grundskolor och gymnasieskolor. Vi planerar dock att intervju några rektorer för förskola och komvux samt några rektorer hos de enskilda huvudmännen som vi intervjuat.

Rektorerna för de olika verksamheterna som valts ut intervjuas via en digital mötestjänst. Personalen kommer i sin tur att väljas ut i samråd med skolenheternas rektor. I intervjuerna med personal kan olika personalgrupper utöver undervisande lärare ingå. Även personal kommer att intervjuas digitalt.

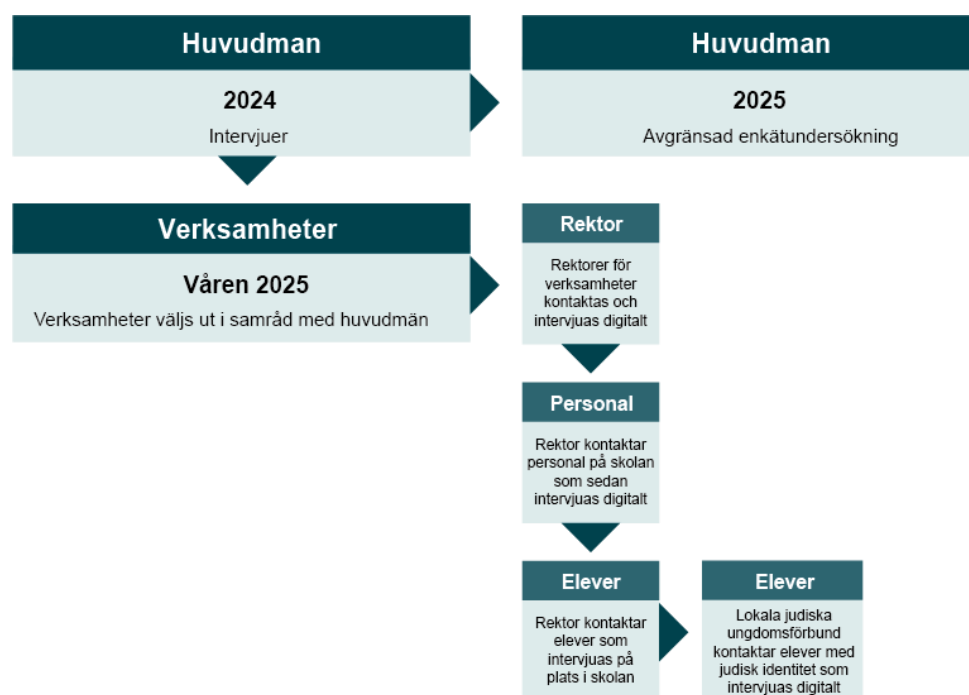
I ett senare skede under perioden april–maj 2025 intervjuas elever. Elever väljs ut från fem av de huvudmän vi intervjuat och med stöd av rektor för de två till tre skolenheter där vi intervjuat personal. Intervjuerna kommer att genomföras

enskilt eller i mindre grupper med elever i årskurs 9 och i gymnasieskolan. Fokus ligger här på äldre elever då ämnet är så pass komplext. Det är också en fördel om eleverna har tagit del av mer undervisning där antisemitism behandlas då det därmed finns en större chans att eleverna reflekterat kring frågorna vi vill ställa. Eleverna kommer att intervjuas på plats i den skolenhet eleven tillhör. Under tidsperioden planerar Skolverket även att intervjua elever med judisk identitet via lokala judiska ungdomsorganisationer.

Enkätundersökning riktad till huvudmän

Under början av 2025 planerar myndigheten även att genomföra en enkät riktad till samtliga kommunala och statliga huvudmän samt ett urval av enskilda huvudmän i syfte att komplettera intervjustudien. Enkäten avgränsas till att fokusera på huvudmännens arbete med att motverka antisemitism i skolenheterna och om de har något behov av stöd i det arbetet. Enkäten kommer även innehålla frågor om huvudmännens klagomålsärenden.

Figur 1. Tillvägagångssätt under 2024 och 2025

Litteraturgenomgång med fokus på svenska nutida studier

Skolverket avser att, som ett led i besvarandet av uppdraget, ta hjälp av andra studier som ger värdefull information på området. I detta arbete fokuserar vi på samtida svenska förhållanden. Vi försöker också så långt möjligt avgränsa till de resultat som specifikt rör antisemitism, snarare än exempelvis rasism, intolerans eller värdegrundsarbete i allmänhet.

I det följande ges exempel på vilka tidigare, pågående och planerade undersökningar som finns på området. Relevanta resultat tas upp i uppdragets slutredovisning. Avsnittet är disponerat efter regeringsuppdragets frågor om antisemitiska *attityder* i skolan, antisemitiska *uttryck* i skolan respektive skolans *arbete för att motverka antisemitism*.

Antisemitiska attityder i skolan

Forum för levande historia har vid tre tillfällen låtit göra attitydundersökningar om intolerans bland ungdomar, där antisemitism ingår som en mindre del. Enkätundersökningarna genomfördes 2003, 2009 och 2013 och avsåg äldre skolelever.³¹

Med dessa data ges en bild av skillnader i attityder mellan de tre mättillfällena, liksom skillnader i attityder mellan elever med olika bakgrund. Därtill analyseras bland annat hur intoleransen samvarierar med skolfaktorer som undervisning och skolmiljö.³²

Den senaste empirin är alltså i, skrivande stund, ett drygt decennium gammal. Enligt ett regeringsuppdrag från 2023 ska dock Forum för levande historia göra en ny attitydundersökning för att uppdatera kunskapen om skolelevers attityder gentemot utsatta grupper, däribland judar.³³ På detta område är alltså ny information och analys att vänta senast den 1 mars 2026.

Antisemitiska uttryck i skolan

Antisemitism kommer till uttryck i skolväsendet i form av exempelvis diskriminering, våld, hot, tillmälen, klotter och jargong.

På detta område finns visst underlag från myndigheter som Diskrimineringsombudsmannen och Brottsförebyggande rådet, där skolan finns med som en del av redovisningarna.³⁴ Därtill har såväl Malmö stad som Stockholms stad under de senaste åren låtit ta fram rapporter om antisemitism i skolorna i respektive kommun, som ger en djupare bild av problematiken.³⁵

³¹ Forum för levande historia (2010), (2014). Populationerna varierade mellan de olika mätningarna, men gymnasieelever ingick i alla tre. I vissa mätningar ingick även elever i årskurs 9.

³² Forum för levande historia (2010), (2014); Bevelander & Hjerm (2015).

³³ Arbetsmarknadsdepartementet (2023).

³⁴ Diskrimineringsombudsmannen (2022a), Brottsförebyggande rådet (2019).

³⁵ Katzin (2021), Wagrell (2022).

Antisemitiska uttryck på internet

I tidigare studier framkommer också att antisemitiska uttryck på internet – till exempel i spel, på sociala medier, bloggar – kan vara minst lika påtagliga och betydelsefulla för eleverna som konkreta incidenter i skolkorridorer och klassrum. Därmed blir också internet ofrånkomligen en del av skolans värld, det går inte att skilja dem åt. Också på detta område finns tidigare studier.³⁶

Skolors arbete för att motverka antisemitism

Några av ovannämnda rapporter berör också skolors arbete – eller frånvaro av arbete – med att motverka antisemitism. Sådant arbete kan bedrivas i form av direkta *ageranden på själva uttrycken* för antisemitism (exempelvis polisanmälningar), som förebyggande arbete genom *särskilda aktiviteter utanför ordinarie schema* (till exempel studieresor till Förintelsens minnesplatser) och som en *integrerad del av den ordinarie undervisningen*.

De svenska läroplanerna ger möjligheter att anknyta till antisemitism i många ämnen och sammanhang. Det finns en del studier av undervisning som berör antisemitism, bland annat studier av undervisning i så kallade kontroversiella frågor – frågor som kan väcka starka känslor och leda till motsättningar.³⁷ Ett annat exempel är en undersökning av hur svenska ungdomar med palestinsk bakgrund upplevde undervisning om Förintelsen och den palestinska saken.³⁸ Studieresor till Förintelsens minnesplatser har i sin tur blivit föremål för en doktorsavhandling.³⁹

Att skolor arbetar för att motverka antisemitism, betyder inte nödvändigtvis att detta arbete alltid bär frukt. Trots goda intentioner kan de önskade resultaten utebli. Till vårt uppdrag hör också att lämna exempel på insatser som faktiskt bidrar eller har bidragit till att motverka antisemitism inom skolväsendet.

På detta område finns en systematisk forskningsöversikt av Pistone med flera (2021 och 2024). De genomförde en bred internationell sökning i syfte att ta reda på vad det fanns för forskning om effekter av utbildningsinsatser relaterade till antisemitism, och vilka framgångsfaktorer denna forskning visade. Dessvärre fanns inte så många studier av det slaget. Ingen av de studier som forskarna hittade var genomförda i de nordiska länderna.⁴⁰

Det är viktigt att notera att forskningsöversikten enbart behandlade insatser mot antisemitism specifikt. Även om antisemitismen har särdrag som skiljer den från andra former av rasism, är det förstås möjligt att arbetssätt som fungerar mot rasism generellt också kan bidra till att motverka antisemitism. I tidigare studier

³⁶ Exempelvis Cohen m.fl. (2020), Kaati m.fl. (2021), Expo (2023).

³⁷ Flensner (2019, 2020), Skolinspektionen (2022), Larsson & Larsson (2021).

³⁸ Adwan m.fl. (2021).

³⁹ Flennegård (2023).

⁴⁰ Pistone m.fl. (2024).

framgår att det är vanligt att olika typer av intolerans förekommer tillsammans och även samvarierar med exempelvis misstro mot institutioner.⁴¹

Vidare gör inriktningen av systematiska forskningsöversikter av ovanstående slag det svårt att fånga upp bredare, långsiktiga och komplexa arbetssätt, där skolan arbetar mot antisemitism integrerat både i undervisningen och i utbildningen i övrigt och under lång tid. Med stränga metodologiska krav är det svårare att effektutvärdera när arbetssättet inte har karaktären av en avgränsad insats med utfall som är lätta att mäta. Att det är svårare att mäta effekterna betyder förstås inte nödvändigtvis att arbetet inte har effekter.

Ny forskning och utvärdering att vänta

Ett pågående forskningsprojekt vid Segerstedtinstitutet på Göteborgs universitet kan förväntas bidra med kunskap om skolors arbete för att motverka antisemitism. Projektets syfte är att belysa skolors erfarenhet av och förhållningssätt till antisemitism i utbildningen och därmed kunna bidra till förbättring av skolors strävan att motarbeta antisemitism. Arbetet utförs med etnografisk metod som kombinerar deltagande observation och halvstrukturerade intervjuer i grundskolans senare årskurser och gymnasieskolan. Såväl elever som lärare, elevhälsans personal och skolledning bidrar som respondenter och studieobjekt i undersökningen som ska vara klar senast i december 2027.⁴²

Vidare planeras Demokratistegen – som Skolverket och Forum för levande historia ansvarar för – att i ett första steg utvärderas med hjälp av nyckeltal gällande användning av modellen samt en formativ uppföljning. Myndigheterna planerar här att anlita en eller flera forskare för att göra nedslag i några verksamheter innan, under och efter deras arbetet med Demokratistegen. Fokus för uppföljningen kommer i detta skede främst ligga på upplevda effekter för elever och deltagare både gällande undervisningen och utbildningen i övrigt.

⁴¹ Forum för levande historia (2014). Att vissa föreställningar och värderingar förekommer tillsammans illustreras också väl i Mattsson m.fl. (2024), en etnografisk studie av ett par orter med nazistisk historia.

⁴² Mattsson (2023).

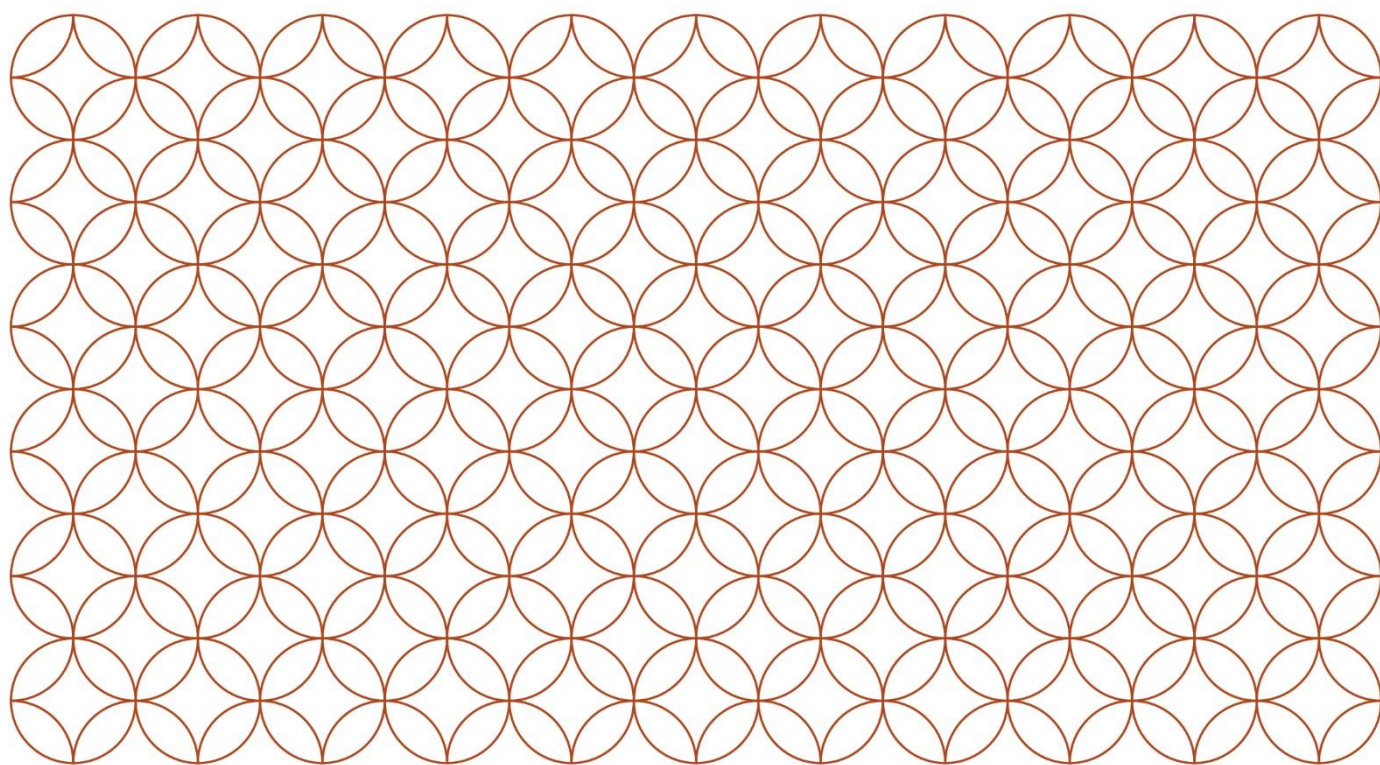
Referenser

- Adwan, S., m.fl. (2021). Holocaust education and the Palestinian cause: young Palestinian people in Sweden, and their perceptions of Holocaust education. *Intercultural Education*, 32(1): 17–31.
- Arbetsmarknadsdepartementet (2023). *Uppdrag att genomföra en studie av svenska skolelevers attityder kring intolerans*. Regeringsbeslut 2023-06-22, A2023/00959.
- Bevelander, P. & Hjerm, M. (2015). The religious affiliation and anti-Semitism of secondary school-age Swedish youths: an analysis of survey data from 2003 and 2009. *Ethnic and Racial Studies*, 38(15): 2705-2721.
- Brottsförebyggande rådet (2019). *Antisemitiska hatbrott*. Rapport 2019:4.
- Brottsförebyggande rådet (2024). *Polisanmälda hatbrott med antisemitiska motiv under hösten 2023*.
- Cohen, K. m.fl. (2020). *Antisemitiska stereotyper i digitala medier*. FOI Memo 7292.
- Kaati, L. m.fl. (2021). *Antisemitism in Social Media. Conspiracies, Stereotypes, and Holocaust Denial*. Rapportnummer FOI-R--5198--SE.
- Diskrimineringslagen (2008:567).
- Diskrimineringsombudsmannen (2022). *Diskriminering som har samband med religion eller annan trosuppfattning – en analys av anmälningar*. Redovisning. Diarienummer: LED 2021/510.
- Expo (2023). *Fulspel i spelrummet. En introduktion till gamingvärlden och hur högerextremister missbrukar den*. <https://expo.se/lar-dig-mer/publikationer/fulspel-i-spelrummet-en-introduktion-till-gamingvarlden-och-hur-hogerextremister-0/>.
- Flennegård, O. (2023): *Uppdrag: Historia och demokrati. Perspektiv på studieresor till Förintelsens minnesplatser*. Gothenburg Studies in Educational Sciences 481.
- Flensner, K. K. (2019). Samma konflikter men olika inramning – Kontroversiella frågor relaterat till Mellanösternkonflikterna i religionskunskap och samhällskunskap. *Journal of Humanities and Social Science Education*. Nordidactica 2019(3): 73-100.
- Flensner, K. K. (2020). Dealing with and teaching controversial issues – Teachers' pedagogical approaches to controversial issues in Religious Education and Social Studies. *Acta Didactica Norden*, 14(4).
- Forum för levande historia (2010). *Den mångtydiga toleransen – En studie av gymnasieungdomars attityder läsåret 2009/2010*. Rapportserie 1:2010.

- Forum för levande historia (2014). *Forum för levande historia (2014): Tid för tolerans. En studie om vad skolelever tycker om varandra och om samhället i stort*. Rapportserie 1:2014.
- Förordningen (SKOLFS 010:37) om läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr22).
- Förordningen (SKOLFS 2010:250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall (Lspec22).
- Förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall (Lsam22).
- Förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för anpassade grundskolan (Lgra22).
- Förordningen (SKOLFS 2012:101) om läroplan för vuxenutbildningen (Lvux12).
- Förordningen (SKOLFS 2013:148) om läroplan för anpassade gymnasieskolan (GySär13).
- Förordningen (SKOLFS 2018:50) om läroplan för förskolan (Lpfö 18).
- Förordningen SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan (Gy11).
- Katzin, M. (2021). *Skolgårdsrasism, konspirationsteorier och utanförskap. En rapport om antisemitism och det judiska minoritetskapet i Malmös förskolor, skolor, gymnasier och vuxenutbildning*. Malmö Stad.
- Larsson, A. and Larsson, L., (2021). Controversial topics in social studies teaching in Sweden. *Nordidactica: Journal of Humanities and Social Science Education*, (1):1–21.
- Levandehistoria.se (2024). *Undervisningsmaterial*.
<https://www.levandehistoria.se/for-skola/undervisningsmaterial>. Hämtad 2024-10-22.
- Mattsson, C. (2023). *Pedagogiska erfarenheter av och strategier för att bemöta antisemitism i skolan*. Ansökan till Vetenskapsrådet, Dnr 2023–03335.
- Mattsson, C. m.fl. (2024). *En resa till hjärtlandet. Landsbygd, vardagsrasism och skolans demokratiuppdrag*. Makadam förlag.
- Mattsson, C. m.fl. (red.) (2024). *Antisemitism i Sverige efter den 7 oktober. Upplevelser och konsekvenser*. Rapport 13. 20240930. Segerstedtinstitutet, Göteborgs universitet.
- Pistone, I. m.fl. (2021). *Education after Auschwitz – Educational outcomes of teaching to prevent antisemitism*. Report 10. University of Gothenburg, The Segerstedt Institute, October 2021.
- Pistone, I. m.fl. (2024). Teaching and learning about the Holocaust: a systematic scoping review of existing research. *Holocaust Studies*, 30(1): 1-21.
- Regeringen.se (2022) *Åtgärdsprogram mot antisemitism*. [atgardsprogram-mot-antisemitism.pdf](#). Hämtad 2024-10-22.

- Skma.se (2024). *Utbildning*. <https://skma.se/utbildning/>. Hämtad 2024-10-22.
- Skolinspektionen (2022). *Skolans hantering av kontroversiella frågor i undervisningen. Inriktning samhällskunskap och biologi i årskurs 8 och 9*. Skollagen (2010:800).
- Skolverket.se (2022a). *Främja, förebygga, upptäcka och åtgärda – Hur skolan kan arbeta mot diskriminering och kränkande behandling*. <https://www.skolverket.se/publikationsserier/ovrigt-material/2022/framja-forebygga-upptacka-och-atgarda---hur-skolan-kan-arbeta-mot-diskriminering-och-krankande-behandling>. Hämtad 2024-10-22.
- Skolverket.se (2022b). *Kontroversiella frågor*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/kontroversiella-fragor>. Hämtad 2024-10-22.
- Skolverket.se (2023). *Identifiera, bemöta och undervisa om antisemitism*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/material-for-att-undervisa-om-nationella-minoriteter/identifiera-bemota-och-undervisa-om-antisemitism#h-Definitioneravantisemitism> hämtad 2024-09-04.
- Skolverket.se (2024a). *Arbeta med förskolans och skolans värdegrund*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/arbeta-med-forskolans-och-skolans-vardegrund>. Hämtad 2024-10-22.
- Skolverket.se (2024b). *Demokratistegen*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/demokratistegen>. Hämtad 2024-10-22.
- Skolverket.se (2024c). *Digital kompetens i samhällskunskap*. <https://larportalen.skolverket.se/moduler/M850>. Hämtad 2024-10-22.
- Skolverket.se (2024d). *Främja likabehandling*. <https://larportalen.skolverket.se/moduler/M303>. Hämtad 2024-10-22.
- Skolverket.se (2024e). *Kränkande behandling, mobbning och diskriminering*. <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/krankande-behandling-mobbning-och-diskriminering>. Hämtad 2024-10-22.
- Skolverket.se (2024f). *Källmedvetenhet och digital kompetens*. <https://www.skolverket.se/for-dig-som-.../skolbibliotekarie/kallmedvetenhet-och-digital-kompetens>. Hämtad 2024-10-22.
- Skolverket.se (2024h). *Stöd för undervisning om Förintelsen*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/stod-for-undervisning-om-forintelsen>. Hämtad 2024-10-22.
- Utbildningsdepartementet (2023). *Uppdrag 4 i Regleringsbrev för budgetåret 2024 avseende Statens skolverk*. Regeringsbeslut 2023-12-20, U2023/02553 U2023/02810, U2023/02982 m.fl.

Wagrell, K. (2022). *Antisemitismen i Stockholms skolor: en rapport om skolpersonal och elevers upplevelser och tankar kring antisemitiska uttryck i sin skolmiljö*. Stockholms stad.

Skolverket

www.skolverket.se